

Lapsivaikutusten arviointi- malli 2022

Porvoon kaupunki
Sivistystoimi

Sisällys

1	Johdanto lapsivaikutusten arviointiin	3
1.1	Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja saada tietoa lapsia koskevista asioista	3
1.2	Lapsivaikutuksen arviointia voidaan tehdä päätöksenteon eri vaiheissa	4
2	Lapsivaikutusten arviointi Porvoossa.....	5
2.1	Miksi Porvoossa halutaan tehdä lapsivaikutusten arviointia?	5
2.2	Milloin Porvoossa tehdään lapsivaikutusten arviointia?	5
2.3	Miten Porvoossa tehdään lapsivaikutusten arviointia?	6
3	Lapsivaikutusten arvioinnin sivistustoimen malli	7
3.1	Tietoisuus lapsen oikeuksista	8
3.2	Toimiminen lapsen oikeuksien eteen.....	8
3.3	Lapsivaikutusten arviointi (LAVA)	8

1 Johdanto lapsivaikutusten arviointiin

Lapsivaikutusten arvioinnin perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Sopimus allekirjoitettiin Suomessa vuonna 1991. Lapsivaikutusten arviointi on osa lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa, lasten oikeuksien edistämistä ja turvaamista. Kansallinen Lapsistrategia (2021) ja sen toimeenpano-ohjelma (2021) korostavat osaltaan lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä lapsen oikeuden, edun ja syrjimättömyyden vahvistajana.

Lainsäädäntö velvoittaa kuntia laatimaan päätöksistään ennakoarvioita ja kuulemaan kuntalaisiaan päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arviointi voidaan toteuttaa osana ennakoarvioinnin toteuttamista tai itsenäisenä toimenpiteenä. Lapsilla tarkoitetaan alle 18-vuotiaita, mutta lapsivaikutusten arviointi voidaan ulottaa 18 vuotta täyttäneisiin, mikäli valmiilla oleva päätös koskee toisen asteen koulutusta tai nuorisopalveluja.

Lapsivaikutusten arvioinnissa arvioidaan päätöksen, toimenpiteen tai toiminnan vaikutuksia lasten hyvinvointiin, kehitykseen ja oikeuksien toteutumiseen. Toisin sanoen lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan, miten jokin ratkaisu vaikuttaa lasten hyvinvointiin, kehitykseen ja oikeuksien toteutumiseen. Arvioinnin näkökulmia ovat myös terveys, ihmissuhteet, oppiminen ja vapaa-aika. Kun vaikutukset tunnistetaan ajoissa, voidaan ennakoivasti vahvistaa myönteisiä vaikutuksia ja vähentää kielteisiä sekä tuoda näkyväksi eturistiriitoja.

1.1 Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja saada tietoa lapsia koskevista asioista

Aikuisten velvollisuus on kertoa lapselle, millaisesta asiasta ollaan tekemässä päätöstä, miten päätös vaikuttaa lapseen ja millaisia asioita aikuiset huomioivat päätöstä tehdessään. Pelkkä lapsen mielipiteen kysyminen ei riitä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella, joka kykenee muodostamaan oman näkemyksensä, tulee olla mahdollisuus ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti kielelliset oikeudet toteuttaen.

Suomessa lainsäädäntö ohjaa lasten ja nuorten oikeutta saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin:

- Perustuslain 6 § 3. momentti: Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

- Kuntalain 22 § (410/2015): Kuntalaisilla ja palvelun käyttäjillä tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.
- Nuorisolain 24 § (1285/2016) mukaan nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.
- Perusopetuslain 47 a § (628/1998): Opetuksen järjestäjän tulee edistää oppilaiden osallisuutta ja huolehtia, että oppilailta on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä il-maista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun. Koululla tulee olla sen oppilaista muodostuva oppilaskunta, joka voi olla useamman koulun yhteinen.
- Vastaavat velvoitteet Lukiolaki 27 § (629/1998) ja Laki ammatillisesta koulutuksesta 106 § (531/2017)

1.2 Lapsivaikutuksen arviointia voidaan tehdä päätöksenteon eri vaiheissa

Lapsivaikutusten arviointi on prosessi, jossa eri vaiheissa tehdyt arvioinnit täydentävät toisiaan. Vaiheet ja niiden aikana suoritettavat arvioinnit voivat ovat:

- Ennakoarviointi → suunnitteilla olevien päätösten, toimenpiteiden tai ohjelmien vaikutusten arviointia. Arviointi tehdään ennen näiden toteuttamista.
- Prosessiarviointi → vaikutuksia ja toimeenpanoa analysoidaan päätöksen tai toimenpiteen toteutuksen yhteydessä.
- Seuranta-arviointi → aikaisemmin tehdyn päätöksen, toimenpiteen tai ohjelman vaikutusten seuranta. Voidaan tarkastella sekä välittömiä että välillisiä vaikutuksia. (Lapsenoikeudet.fi)

*Lapsen mielipide ei aina ole lapsen etu.
Lapsi ei ole vastuussa aikuisten tekemistä päätöksistä.
Aikuiset vastaavat päätöksistä ja pyrkivät löytämään eri ratkaisuvaihtoehtoista parhaimman mahdollisen ratkaisun.*

2 Lapsivaikutusten arviointi Porvoossa

2.1 Miksi Porvoossa halutaan tehdä lapsivaikutusten arviointia?

Porvoon kaupungin yhtenä strategisena tavoitteena on edistää kaupungin lapsiperheystävällisyyttä:

Lapsiperheystävällinen Porvoo edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia monin eri tavoin ja luoden edellytyksiä kasvulle, hyvinvoinnille ja osallistumiselle.

Lapsivaikutusten arvioinnilla varmistetaan porvoolaisten lasten ja nuorten oikeuksiin liittyvän lainsäädännön ja kaupungin strategisten tavoitteiden toteutuminen.

Porvoossa tehdään lapsivaikutusten arviointia lisätäksemme kaupungin kaikkien päätöksentekijöiden ja työntekijöiden ymmärrystä ja osaamista lapsen oikeuksien toteutumisesta ja kuulluksi tulemisesta sekä lapsen edun huomioimisesta päätöksenteossa. Tällä on merkitystä erityisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Näiden kaikkien oikeuksien toteutumista kehitetään tulevien vuosien aikana määrätietoisesti.

2.2 Milloin Porvoossa tehdään lapsivaikutusten arviointia?

Lapsivaikutusten arviointi vireillä olevasta päätöksestä toteutetaan, kun seuraavista kriteereistä jokin tai jotkin toteutuvat. Kriteerit ovat:

1. Päätöksellä on vaikutusta kaikkien porvoolaisten lasten hyvinvointiin, terveyteen, kehitykseen tai oikeuksien toteutumiseen.
2. Päätöksellä on vaikutusta tietyn lapsiryhmän tai tietyn alueen lasten hyvinvointiin, terveyteen, kehitykseen ja oikeuksien toteutumiseen.
3. Päätöksestä seuraa poikkeuksellinen muutos lasten saamiin palveluihin.
4. Päätöksellä on huomattavaa vaikutusta lasten taloudelliseen tilanteeseen.
5. Päätöksellä on merkittäviä vaikutuksia kaupungin talouteen.

Esimerkkejä:

- Tietty lapsiryhmä tai alue voi olla esimerkiksi kieliryhmä, vieraskieliset, vammaiset, vähävaraiset lapsiperheet tai asuinalue
- Esimerkkejä harrastusmaksut, salimaksut, avustukset, joukkoliikenne vs. pyöräily
- Esimerkiksi englanninkielisen linjan perustaminen, palveluverkkoratkaisu, tuntijako

Lapsivaikutusten arviointia ei tehdä, mikäli päätös kohdistuu yhteen lapseen.

2.3 Miten Porvoossa tehdään lapsivaikutusten arviointia?

Yleensä lapsivaikutusten arviointia voidaan tehdä kuten ennakkovaikutusten arviointia (kuva 1). Molemmissa arvioinneissa voidaan hyödyntää samansuuntaista prosessia.

Kuva 1 Lapsivaikutusten arviointi on osa ennakoarviointia ja voidaan toteuttaa samankaltaisella prosessilla

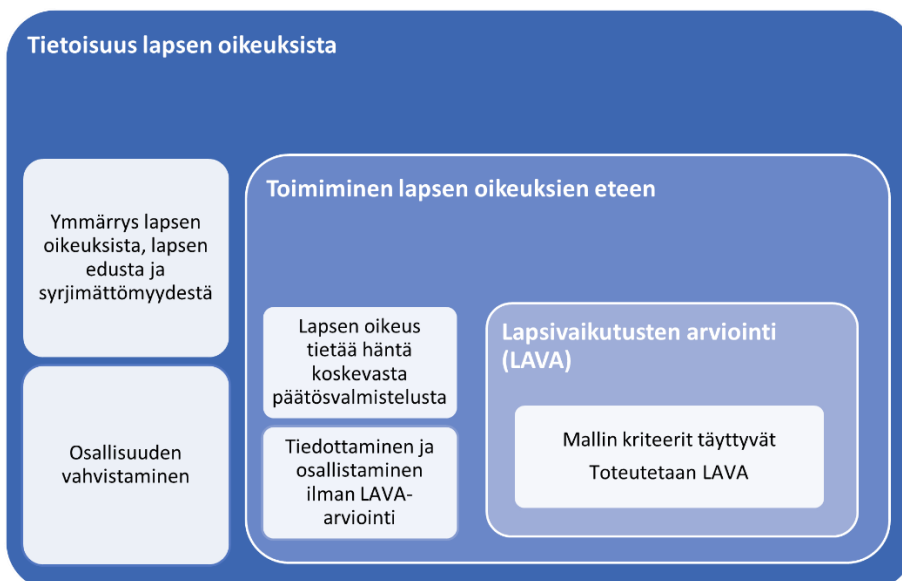
3 Lapsivaikutusten arvioinnin sivistystoimen malli

Sivistystoimen lapsivaikutusten arvioinnin mallia seurataan ja arvioidaan sekä edistetään säännöllisesti. Tavoitteena on, että lapsivaikutusten arviointia laajennetaan kaupungin kaikille toimialoille.

Mallia käytettäessä ja sen jalkauttamisessa tulee tutustua myös esimerkiksi Opetushallituksen, Unicefin, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Pelastakaa Lapset ry:n, Terveystieteiden ja hyvinvointilaitoksen THL:n tai Lastensuojelun keskusliiton ohjeistuksiin.

Lapsivaikutusten arviointimalli on kolmivaiheinen. Mallin osia voidaan hyödyntää ja käyttää itsenäisesti, mutta malli on luotu siten, että eri vaiheista on luontevaa siirtyä seuraavaan. Vaiheet ovat:

1. Tietoisuus lapsen oikeuksista
2. Toimiminen lapsen oikeuksien eteen
3. Lapsivaikutusten arviointi (LAVA)

3.1 Tietoisuus lapsen oikeuksista

- on osa jokapäiväistä tapaa ajatella, toimia ja toteuttaa lakeja, opetus- ja muita suunnitelmia ja ohjelmia,
- on myös osa lasten osallisuuden vahvistamista
- lapsen oikeudet, etu ja syrjimättömyys toteutuvat lakisääteisen toiminnan arvioinnin kautta:
 - Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin (varhaiskasvatustalaki 24 §)
 - Opetuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa koulutusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin (perusopetuslaki 21 §)
 - Koulutuksen arviointi koskeva säännös lukioiden osalta on lukiolain 56 §:ssä ja ammatillisen koulutuksen osalta ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 126 §:ssä

3.2 Toimiminen lapsen oikeuksien eteen

- Lapsen oikeus tietää häntä koskevasta päätösvalmistelusta
- Tiedottaminen ja osallistaminen ilman LAVA-arviointia:
 - Todetaan, että päätöksellä on vaikutusta lapseen, mutta päätöksen tekeminen ei vaadi erillistä prosessia. Arvio perustellaan asiaan liittyvällä kokemuksella, tunnettavuuden tai yleisellä tiedolla, kuinka päätös vaikuttaa lasten nykyiseen toimintaan tai palvelun saamiseen.
 - Todetaan, että päätös koskee laajemman LAVA- prosessin määrittelemiä asioita. Siirrytään LAVA-vaiheeseen.

3.3 Lapsivaikutusten arviointi (LAVA)

LAVA-prosessi etenee pääpiirteittäin seuraavasti:

1. Päätöstä valmisteleva viranhaltija vastaa prosessin käynnistämisestä. Hän sopii LAVA:n suorittamisesta ohjausryhmän kanssa, varaa riittävät resurssit LAVA:n suorittamiseksi sekä nimeää vastuuhenkilön/-henkilöt toteuttamaan tiedonkeruun ja osallistamisen.
2. Tiedotetaan asianosaisia lapsivaikutusten arvioinnista, prosessin käynnistämisestä sekä siitä miten se suoritetaan ja ketkä siihen osallistuvat.
3. Tarkastelun näkökulmat määritellään ja sovitaan LAVA-prosessin alussa. Niiden tulee edustaa sekä lyhyen että pitkän aikavälin näkökulmia ja nousta päätöksen kohteena olevasta kontekstista.
4. Vastuuhenkilö hyödyntää valittujen näkökulmien tarkastelussa monipuolisesti tiedonkeruumenetelmiä. Lapsivaikutusten arvioinnissa pyritään aina hyödyntämään lapsia ja nuoria ensisijaisena tietolähteenä. Esimerkkejä tietolähteistä:

Olemassa olevan tieto, esimerkiksi

- tutkimukset ja selvitykset
- Kouluterveyskyselyt, Karvin ja THL:n selvitykset,
- asiakas- ja kuntalaiskyselyt
- seminaarit, työpajat, keskustelutilaisuudet

Toimeksiannot

- nuorisovaltuusto, muut keskeiset sidosryhmät ja asiantuntijaorganisaatiot, muut hallintokunnat

Lapset ja nuoret tietolähteenä, esimerkiksi

- työpajat, keskustelutilaisuudet
- raadit, paneelit
- muut osallistavat työtävät (kuten piirrostehtävät)
- haastattelut
- kyselyt

5. Kun lapsia ja nuoria osallistutaan, niin hyödynnetään lasten ja nuorten kanssa työskentelevien asiantuntijuutta. Lasten kohtaamiseen ja menetelmiin löytyy paljon ohjeita esimerkiksi seuraavista lähteistä: Opetushallitus, Suomen Kuntaliitto, Lastensuojelun keskusliitto, Unicef, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset ry ja Terveyden ja hyvinvointilaitos THL.
6. On tärkeää, että lapsen ikäkausi ja esim. vammaisuus huomioidaan ja kohtaaminen/kysely/työpaja on luottamusta herättävä ja turvallinen. Lapsen ei tarvitse tietää vastauksia, vaan jokainen näkökulma on tärkeä.
7. Mukana oleville lapsille annetaan mahdollisuus kommentoida omaa osuuttaan ennen kuin päätöksen valmistelu etenee.
8. Kerätyn aineiston pohjalta valmistetaan yhteenveto osana raporttia päätöksenteon tueksi. Yhteenvedossa vaikutuksia voidaan tarkastella esimerkiksi plussien ja miinusten avulla. Yhteenveto voidaan esittää esimerkiksi näin:

Vaikutus	Vaihtoehto 1.	Vaihtoehto 2.	Vaihtoehto 3.
Lasten ja/tai nuorten hyvinvointiin	-	+	-
Lasten ja/tai nuorten kehitykseen	+	+	+/-
Lasten ja/tai nuorten oikeuksien toteutumiseen.	-	-	+/-

9. Lapsivaikutusten arvioinnin tulos pohjustaa parhaimman ratkaisuvaihtoehdon tunnistamista.
10. Sovitaan mahdollisesta prosessi- ja seuranta-arvioinnista.

Lapsen Porvoo on tulevaisuuden Porvoo
